

L'ABASTIMENT D'AIGÜES A VILADECAVALLS, 1900 - 1947

Conxa Bayó i Soler; Mercè Borràs i Roca

1. Introducció

L'objectiu del present treball consisteix a fer una aportació de treball de camp que sigui un recull dels testimonis del poble de Viladecavalls que van viure l'arribada de l'aigua i que, per tant, poden ajudar-nos a establir quina era la situació abans i com va incidir en l'evolució i la transformació de l'entorn del municipi.

L'excel·lent llibre *Història de Viladecavalls* ens explica que es tracta d'una població situada a uns 5 km de Terrassa, a la serra de Sorbet, a una altitud de 275 metres sobre el nivell del mar, dins la depressió Prelitoral i que pertany a la comarca del Vallès Occidental. Ha tingut sempre nombrosos torrents, rieres i moltes fonts. El municipi té una extensió d'uns 20,12 quilòmetres quadrats, i els conreus més importants han estat la vinya, el blat i l'olivera. També ha tingut nombrosos horts. Les terres de conreu han estat darrerament molt abandonades i s'hi ha construït urbanitzacions, que han donat al poble i al seu terme un canvi molt gran; és d'això del que volem deixar constància. Actualment té uns 6.000 habitants.

Un estudi sobre l'evolució de la seva població ens indica que té el creixement típic d'una zona rural de Catalunya que es manté fins a arribar als voltants del 1950². La taxa de mortalitat va variar poc durant el segle XIX, i se situava al voltant d'un 20%. Les dades ens indiquen una forta epidèmia de grip el 1918. A partir del 1940 es produeix un descens d'aquesta taxa, que passa al 18%, i a partir del 1950 ja se situa en un 11%. Cal destacar que entre el 1930 i el 1950 el saldo del creixement va ser negatiu, ja que les defuncions superen els naixements. Aquesta situació variarà cap als anys 60, amb un fort augment demogràfic produït tant per la incorporació d'immigrants que s'establien al poble com de persones que passen a viure a les noves urbanitzacions.

Cap els anys quaranta el poble vivia un període difícil. Els horaris laborals de les persones que anaven a treballar a Terrassa eren llargs, com també ho eren els dels vilatans que treballaven al camp, amb les dures condicions del terreny. L'agricultura tenia poques compensacions. El bestiar ajudava a ampliar la subsistència i la dieta familiar. La vinya era l'eix entorn del qual giraven les vides de les famílies. Amb vi ho arreglaven tot. La majoria dels pagesos eren parcers (de can Mitjans o de can Guanteres), però entre el propietari de les terres i el Ministeri d'Agricultura, amb els seus impostos, s'emportaven la majoria dels guanys. La manca de mecanització i d'inversions al camp va comportar que la gent se n'anés a treballar a Terrassa a d'altres feines, principalment en fàbriques. La carretera d'unió amb Terrassa no es va inaugurar fins al 1899. A partir del 1860 s'inaugurà el ferrocarril; la línia s'electrificà

a partir del 1929. Amb uns horaris de transport i unes condicions molt precàries, els treballadors es desplaçaven de matinada cap a la feina. Prop de l'estació funcionà entre el 1900 i el 1910 una fàbrica tèxtil.³ Els vilatans volien un treball estable, amb un sou i sense estar condicionats per la meteorologia. L'any 1946, una enquesta feta per l'Ajuntament assenyalava que no hi havia indústries, que la majoria de la població era agrícola, però que un 25% dels treballadors feien d'obrers a la indústria de Terrassa.

Les dures condicions de treball, amb jornades de sol a sol, implicaven que els pagesos s'haguessin de llevar a les 6 del matí, esmorzaven al camp, tornaven a treballar fins a les 12 i després de dinar tornaven al camp fins a fer-se fosc. Aquestes circumstàncies produïen en aquests treballadors una predisposició a agafar determinades malalties, com les febres intermitents, que estaven també vinculades a una dieta nutritiva descompensada. Es consumia aigua no potable, amb conseqüències negatives per a la salut. Alguns higienistes ens diuen que en aquestes dates els treballadors del camp vivien millor que els treballadors de la ciutat. Les dades que nosaltres hem recollit no ens indiquen que existís aquesta diferència, sinó que les condicions dels treballadors del camp també eren molt difícils, ja que els ajuntaments no tenien pressupost ni per a higiene ni per a salubritat.

Al poble hi faltaven les més essencials estructures sanitàries. L'element més important era la manca d'aigua. Tampoc no existia el clavegueram. Les evacuacions es feien en pous morts. Algunes cases tenien els pous morts al costat de les cisternes. D'altres problemes relacionats amb la falta d'aigua eren la brutícia del poble, amb carrers de terra, on s'hi barrejaven la pols i els fems dels cavalls que hi passaven. També les plantes baixes de molts habitatges s'utilitzaven com a magatzems agrícoles i s'hi criaven animals domèstics. Per tant, en general, el poble tenia moltes deficiències de salubritat i d'higiene degudes a la manca d'aigua.

D'altres edificis com la presó, el cementiri, l'escola i l'Ajuntament, durant el període que estem analitzant, també estaven abandonats.⁴ L'edifici de les escoles era petit i hi assistien pocs alumnes, ja que els plans d'estudi exclouïen la població d'extracció social més humil, destinada a treballar des de nens. Sembla que les escoles no van funcionar al poble fins al 1890.⁵ La dels nens estava separada de la de les nenes, i estaven situades al carrer Nou.

El safareig públic també estava desatès i convertit en focus permanent de reproducció i expansió de microbis. Les basses consistien en aigües estancades, que no es renovaven i amb les quals moltes vegades els que no tenien ni cisterna ni pou regaven el seu hort.

Cap els anys 40, segons les dades que hem recollit, les malalties tenien diferents vies de contagi. Les patologies més freqüents eren les de transmissió hídrica i a través de la dieta alimentària: còlera, febre tifoide i diarrea. També eren importants les de

contagi aeri: xarampió, verola, etc. La tuberculosi es veia afavorida per les condicions dels habitatges. Durant un llarg període veiem com la població es va mantenir estancada (1880-1950). Les persones consultades ens plantegen un lamentable escenari en el qual van exercir un paper determinant les males condicions d'higiene, l'excessiva durada de la jornada laboral, baixos salaris, elevat cost dels productes alimentaris bàsics (que en algunes ocasions s'havien d'anar a comprar a Terrassa), etc. Sembla que la dieta alimentària era descompensada⁶ i els habitatges estaven en males condicions. Podem concloure que a Viladecavalls, abans de l'arribada de l'aigua, no es pot parlar de benestar.

Cal tenir present, per a aquest període, que les concentracions urbanes van avançar més en la lluita contra les malalties, en tenir una economia que els permetia aplicar els avenços de la medicina curativa i les autoritats municipals intervenien en la salut pública. Cada dia són més importants les opinions dels historiadors que creuen que les millors armes contra la mort van ser una bona alimentació i unes bones condicions higièniques, tant públiques com privades.⁷ També sembla cada cop més evident que una política social de caràcter sanitari pot tenir efectes molt positius sobre la salut pública. Ja al final del segle XIX els higienistes plantejaven la importància d'entendre la salut no com un fenomen individual, orgànic i tècnic, sinó com un bé profund de naturalesa social. Segons aquest criteri, els condicionaments ambientals i socials són bàsics. De la intervenció o abstenció dels poders públics en aquests temes se'n poden derivar moltes conseqüències.

De tots els testimonis que hem recollit, podem dir que al poble hi residia un metge permanentment que tenia un petit consultori a casa seva, equipat amb els mitjans de l'època. Els vilatans controlaven molt els seus moviments, ja que si se n'anava a Barcelona o a Terrassa significava que quedaven desprotegits. També hi havia l'assistència domiciliària d'una infermera, que estava destinada a atendre els sectors de la població més pobres. Al període estudiat es deia Maria Llonch, i també li deien «la senyora Maria de les injeccions», per la gran quantitat de punxades que feia per les cases. Vivia tota sola i rebia notícies de malalts a totes hores. L'Ajuntament poc invertia en medicina curativa; tant sols tenim dades d'algunes vacunacions esporàdiques.⁸

Hem fet en aquest apartat un plantejament general de la situació de la higiene del poble del 1900 al 1947. A l'apartat següent veurem com el poble es proveïa d'aigua abans del 1947.

2. El proveïment d'aigua abans del 1947

Abans de fer un resum del material obtingut per a confeccionar aquest apartat s'han mantingut converses amb dues persones del poble de Viladecavalls. Una d'elles és Miquel Margarit i Roca, vertadera institució i del qual fem un breu resum biogràfic.

Va néixer a Viladecavalls el 1925, on encara viu actualment, en una casa del carrer de Sant Martí on també hi van viure el seu pare i el seu avi. Al primer empadronament que es va fer al poble la família residia a la masia de can Margarit; això era l'any 1714.

Durant la Guerra del Francès un avantpassat seu va anar a les Filipines i s'hi va casar. En marxar els francesos, va tornar a Viladecavalls i va comprar una casa abandonada per la pesta. Els nois de la família s'han dit sempre alternativament Pau i Miquel. Des que viuen al poble han estat parcers de can Mitjans.

S'han dedicat tradicionalment a l'horta, el vi i les oliveres. A casa seva s'elaborava vi, que després venien a la gent del poble. La seva casa es distingeix de les veïnes perquè té un picaportes amb un porró. Els 79 anys d'en Miquel són un testimoni vivent de la memòria del nostre passat.

L'any 2002, concretament el dia 28 d'octubre, es va tenir una conversa amb ell, el contingut de la qual es transcriu seguidament:

«Al poble no hi havia aigua; solament comptaven amb l'aigua de les fonts, els pous, les cisternes i les basses. Tots aquests mitjans tan primitius moltes vegades s'assecaven, ja que aquestes acumulacions d'aigua eren fruit del filtratge de l'aigua de pluja.»

2.1. *Les fonts*

«L'aigua per a l'ús domèstic, l'anaven a buscar a la font. Les cases disposaven d'un cantirer amb cànirs de terrissa on hi posaven l'aigua que anaven a buscar. Generalment el tenien a la cuina o a l'entrada de la casa. Per a les feines habituals procuraven no utilitzar massa aigua, ja que l'havien de portar a braços, però per a feines extraordinàries,

Miquel Margarit en un indret del poble.

com ara la de matar el porc, necessitaven molta aigua i a la vigília s'havia d'anar a buscar i tenir tots el càntirs plens, a punt de fer servir.»

Al poble hi havia diverses fonts, però les més properes i que es feien servir més eren les següents:

La font del capellà

«S'anomenava així perquè hi havia un capellà al poble que feia servir aigua d'una font, però un dia li va fer mal de ventre; llavors va anar buscant per les rodalies, on va trobar un bassal i va dir: "Aquesta aigua és bona" i efectivament ho va ser, encara que actualment de ben segur que no seria potable.»

La font de can Turu

«Les fonts s'assecaven, però la de can Turu no s'havia assecat mai.»

La font de can Mir

«L'avi deia que quan les fonts s'assecaven havien d'anar a buscar l'aigua a la font de can Mir, que mai no s'havia assecat. Amb dos animals de bast anaven a buscar l'aigua, perquè llavors no hi havia carretera. D'aquesta manera, can Mir alimentava d'aigua el nucli urbà, que era molt petit.»

La font del Molinot

«Antigament, com diu el seu nom, hi havia un molí on la gent portava el gra per a moldre. Darrera mateix de les ruïnes del molí se sentia cantar l'aigua, que abans era molt bona. Venia d'una serralada de coll Cardús, però ara, amb l'abocador d'escombreries que hi han posat, no se'n pot beure, ja que porta residus bruts.»

La font del Roser, de can Sanahuja

«És de propietat particular i la van fer recollint l'aigua amb unes galeries per dins. Al costat d'aquest font també hi havia una bassa.»

La font de can Cabassa

«També porta el nom de "font dels anglesos", que són qui la van construir, propera a les mines que durant la postguerra es van tornar a explotar per la manca de carbó que hi havia. Les van haver de tancar, ja que portava molt sofre. Aquesta font encara hi és i mai no s'ha vist seca.»

2.2. Les basses

«Ara sembla que no pugui ser. L'aigua de la pluja s'embassava i servia per a donar de beure als animals. Aquestes basses feien que els voltants s'omplissin de mosquits,

granotes i gripaus; sembla que aquests es menjaven el que era dolent. Els animals, en anar a beure, s'hi pixaven, i, per tant, aquesta aigua no disposava de les condicions higièniques necessàries.

«Les basses eren comunals. Els propietaris que van vendre els terrenys van cedir a la comunitat l'espai per a fer les basses. S'havien de netejar periòdicament. A l'hivern, les basses es glaçaven; la canalla s'hi passejava per damunt. Sembla que abans glaçava més que ara. El gel era tan gruixut que no es trencava. S'hi passejaven fins i tot amb patinet. Les dones, per tal de tenir aigua, trencaven amb un pic el glaç i recollien l'aigua. La canalla feia foc a sobre el gel i tampoc no es trencava. El poble tenia un total de quatre basses. La del capdavall era la més petita, però també s'assecava.»

2.3. *Les cisternes*

«Algunes cases tenien cisterna, però molt poques. A les cisternes hi feien anar l'aigua de la pluja. S'hi havia de posar calç per tal de desinfectar l'aigua. La cisterna disposava d'una canal que sortia de la teulada i recollia l'aigua quan plovia. Aquesta entrada d'aigua de la canal es podia obrir i tancar a voluntat per a fer-hi anar l'aigua. Sembla que la millor era quan l'aigua de la pluja era en lluna vella.

«A can Mitjans tenien l'aigua de la cisterna molt bona, deien perquè era feta damunt de la base d'un castell. Solament la utilitzaven els de can Mitjans.»

2.4. *Els pous*

«Hi havia diferents pous al poble: el de Sant Martí, el de can Corbera, i també un pou comunitari que era utilitzat per tota la gent del poble. D'aquest pou, en ser de tot el poble, quan es trencava la corda que feien servir per a treure l'aigua, l'havien de pagar entre tots els veïns.»

2.5. *El safareig públic*

«Les dones del poble anaven a rentar al safareig públic a la tarda. Ho feien així perquè al matí hi feia molt fred; al contrari, a la tarda l'aigua era més assolellada. El safareig no estava cobert i les dones rentaven dretes, mai agenollades. L'operació podia durar tota la tarda, ja que tenien la roba de molts dies per rentar. La roba bruta la posaven en uns coves que carregaven en un carro, que solia portar la roba de dues o tres cases. La roba la picaven enèrgicament amb un picador de fusta, per estovar les zones més brutes. Una vegada neta i escorreguda, es tornava a posar als coves i s'estenia a casa. A la postguerra hi va haver molts malalts dels pulmons que patien la tuberculosi. Llavors tenien molta por que, en rentar tots amb la mateixa aigua, es poguessin encomanar la malaltia. Algunes famílies van procurar fer una petita bassa a l'hort i allà hi rentaven la seva roba. Sembla que al poble hi va morir molta

gent jove. L'aigua que quedava de rentar, la feien servir per a regar l'hort. El sabó era fet a casa i, com que era fet de greixos naturals, descarregava molt la brutícia.

»Al safareig s'hi rentava tota mena de roba, tant la de casa com la d'ús personal. La roba interior es canviava cada quinze dies, els llençols un cop al mes. Deien que si la roba la rentaven molt es malmetia i, per tant, procuraven estalviar aquesta feina al màxim. Hi havia la dita que deia: «cada rentada és una esquinçada».

Les explicacions del senyor Margarit arriben a ser tan detallistes que fins i tot ens descriu totes les menes de roba que portaven tant la gent gran com els menuts i també la manera de fer la bugada, fent trascolar el lleixiu i la cendra. El seus records arriben també a l'agradable olor que feia la roba una vegada neta: «Per a cuinar feien servir l'aigua de la font; per a rentar els plats i la roba, l'aigua de les basses.»

El senyor Margarit, en haver conviscut molts anys amb la manca de l'aigua, considera aquesta gairebé un luxe. Creu que el millor és beure vi. També diu que, si els homes que treballen al camp beguessin aigua, ningú no podria treballar, ja que «el vi es posa al cap, però l'aigua a les cames.»

«La gent vivia menys anys que ara, no pas per l'alimentació, sinó per la higiene, perquè de menjar en tenien. Tothom tenia conills, gallines, patates, però el que no tenien era aigua per a rentar-se; la gent anava molt bruta i feia pudor.»

2.6. La portada de les aigües

«Quan es va portar l'aigua potable al poble es va fer molt bé. Primer es van posar les conduccions fins a la porta; darrera d'aquesta hi havia una aixeta. Si la casa veïna

Safareig on rentaven la roba les dones de Viladecavalls, situat a 2 km del poble. Fotografia de l'any 2002.

no en tenia, anaven a buscar l'aigua amb galledes i pagaven la consumició la meitat cadascun. La portada d'aigües va ser ben vista per tothom.

»Després de posar l'aigua pública, es va continuar regant els horts amb l'aigua de la riera.»

Amb totes aquestes mancances, és evident que l'aigua era el bé més escàs.

Posteriorment, el 3 de març de 2002, l'altra persona del poble que ens va ajudar a fer aquest breu treball va ser mossèn Joan Busquets i Massana, rector de Viladecavalls des de l'any 1956 fins al 1968; el seu contingut s'adiu molt amb els records del senyor Margarit.

«S'havia d'anar a buscar l'aigua a les fonts més properes, i les dones havien de rentar al safareig públic. L'aigua la van portar al poble quan hi havia de rector mossèn Lluís Martí, que va ser un dels que més va insistir que era una necessitat i no pas un luxe.

»L'aigua la van portar d'Ullastrell, on, al costat de l'església, hi havia un dipòsit per a l'aigua, al costat d'una era. Hi havia una canonada cap a can Coromines; després hi havia una desviació cap a Terrassa i d'aquí van empalmar cap a Viladecavalls.

»Quan van posar l'aigua, la van posar a l'entrada de les cases. Al 1962, encara hi havia molta gent que no en tenia i se servia de la de les cases veïnes. La gent era molt avara i continuaven fent servir l'aigua del pou. Estaven tan acostumats a estalviar que, en lloc d'agafar el tren per a anar a Terrassa, moltes persones hi anaven a peu. De fet, el poble era molt pobre i moltes persones subsistien del que tenien al camp.

»El poble va tenir la sort de tenir un capellà que es deia Pere Vilaró; sembla que era una mica curandero i la gent, abans d'anar a trobar el metge, que valia diners, anava a consultar amb el capellà. Les explicacions i els consells que els donava anaven lligats amb la higiene, com ara rentar-se les mans, i els remeis que els recomanava eren infusions i medicina natural.

»La gent del poble estava immunitzada de moltes malalties. A les ciutats, les persones es tanquen en un pis, però als pobles fan vida al carrer i la gent anava bruta, estava en contacte amb la pols i els fems, i per això estava immunitzada.»

La conversa amb mossèn Busquets també va ser molt enriquidora.

3. La Companyia d'Aigües de Viladecavalls

3.1. Constitució de la Companyia

Per a la redacció d'aquest apartat hem consultat el llibre d'actes de l'Ajuntament de Viladecavalls, i el llibre d'actes de la Companyia, que hem trobat guardat a l'Arxiu de la Mina de Terrassa.⁹

Un grup de personalitats molt vinculades al poble de Viladecavalls i lligades al govern Municipal veuen que han d'actuar per a millorar la salubritat general i fer disminuir el risc de malalties. Així es va plantejar la necessitat d'establir un abastament

regular d'aigua per al seu municipi.¹⁰ Tenim coneixement de les seves reunions a partir del 9 d'agost del 1946, data en què comença el llibre d'actes, que ens indica que s'adopta la forma jurídica de Societat Anònima i es denomina Companyia d'Aigües de Viladecavalls (CAV). El primer president de la CAV fou Antoni Parera i Margarit.

Podríem dir que la pressió d'alguns habitants del poble, i en especial del mossèn, ja que els capellans eren molt importants culturalment en aquella època, i amb l'ajuda de la sensibilitat dels sectors més reformistes del municipi, van fer possible aquestes actuacions.

De seguida es constata que el dipòsit distribuïdor era insuficient, i es considera que «debido a la pequeña capacidad del depósito distribuïdor de aguas para el abastecimiento del pueblo, y en miras de que en caso de avería en la tubería general o bien por fuerza mayor de nuestra suministradora, Mina Pública de Aguas de Tarrasa, SA, se acuerda por unanimidad ampliar el depósito distribuïdor hasta poder reservar 350.000 litros de agua que sería suficiente para abastecer el pueblo unos quince días aproximadamente, como también ampliar la tubería a 8 cm en lugar de la contratada de 6 cm, siendo aceptado el nuevo presupuesto presentado por D. José M.ª Barenys y por unanimidad por el precio total de 222.143,34 ptas.»¹¹ Es posen en circulació i queden subscrites les 44 accions de la companyia, del número 207 al 250, que queden en cartera en constituir-se la Societat, i 11 persones les compren i escripturen.

Més endavant, s'estableix un contracte entre l'Ajuntament, firmat pel seu alcalde, Josep Purull, i pel president de l'Associació de Veïns, Antoni Parera Margarit. En

Moment que recull la inauguració de l'arribada de l'aigua, l'esdeveniment fou presidit per les «forces vives» del moment. (Foto: arxiu família Parera).

virtut d'aquest contracte, CAVSA acorda concedir gratuïtament 2/8 d'aigua, un per a l'Ajuntament i l'altre per a l'edifici de les escoles, i un tercer a la casa rectoral.¹²

També és en aquest moment que des del consistori es demana que s'acabin les basses d'aigüa: «Se acordó por unanimidad que teniendo completamente solucionado el abastecimiento de aguas a la población, es de imprescindible necesidad en bien de la sanidad pública hacer desaparecer los embalzaderos de agua pluvial existentes en las calles de la población de carácter público, cuyos embalzaderos se conocen por basa de cal Debasa, ca la Pepa, cal Policardo y la de la calle San Martí.»¹³ Es considera que els terrenys que ocupen aquestes basses són comunals i que l'Ajuntament els adquirirà.

Al cap de dos anys d'haver-se constituït la societat ja es tenien beneficis: «Concedida la palabra a D. Pedro Amat y con referencia a la distribución de beneficios obtenidos en los balances aprobados, expone la necesidad que tiene la sociedad antes de repartir dividendo a sus accionistas, para prevenir gastos mayores que pudiera ocasionar un desgaste de tubería, etc. Y cree que ante todo hay que procurar para un fondo de reserva lo suficiente para poder atender las necesidades antes dichas, y que vería de buen agrado, fueran escuchadas sus palabras, ya que la mayoría de Accionistas de Aguas de Viladecavalls, suscribieron las acciones para el engrandecimiento del pueblo, pués aunque las acciones no son de momento lucrativas, es un tesoro el poder tener el agua en abundancia, solidarizándose todos los accionistas presentes en sus palabras.»¹⁴ També s'acorda syndicar les accions conjuntament i en un sol document davant el notari de Terrassa, a fi i efecte que no es venguin les accions a terceres persones i els accionistes siguin prioritaris en la compra i continuïn tenint el domini de la societat.

Més endavant es constata la perillositat de tenir el dipòsit distribuïdor sense cap tanca i s'acorda d'encerclar-lo amb filferro, amb un pressupost aproximat de 2.500 ptes.

L'any 1949 tampoc no es reparteixen dividends. L'any 1950 s'acorda repartir els beneficis d'exercicis anteriors, el 3% net. L'operació podia realitzar-se a partir del 15 de maig, al local del Banc Comercial de Terrassa.

3.2. Ampliació del poble. La urbanització Agustí Armengol

L'any 1952, el conseller Agustí Armengol proposa subministrar aigua als nous abonats de la seva urbanització (can Turu);¹⁵ ell mateix ha pagat els costos totals de les instal·lacions, i la CAV aniria amortitzant sempre que el consum fos superior a 10 plomes d'aigua per mes, com així s'estableix en un contracte. La urbanització duia en aquells moments el nom del seu promotor; ell és qui va fer instal·lar la canonada a la urbanització i qui proposa una nova ampliació de la canonada dintre de la parcel·lació. Durant aquest mateix any s'incorporen els abonats següents: 3 al poble i 12 a la urbanització: «El Sr. Armengol augura un gran futuro dentro de dicha

parcelación ya que tiene vendidas parcelas a más de 50 familias y todas ellas deberán poner el agua a no tardar.»¹⁶ També aquest any s'acorda que, a causa de la nova estructuració que s'exigeix a les societats anònimes, cal nomenar dos censors i s'escull per unanimitat Pere Amat i Roumens i Carles Santasusana (flequer), en representació de Maria Llonch (infermera del poble).¹⁷

Cada vegada que es fan assemblees de socis, en anys successius, es constata que hi és present menys nombre d'accionistes, i l'any 1959 s'acorda donar una prima d'assistència de 10 pessetes. Per cada acció present o representada degudament. Amb aquesta mesura, a la següent assemblea ja hi assisteixen 66 accions pròpies i 100 de representades degudament, amb la qual cosa ja se superen els nivells anteriors d'assistència. De la lectura de les actes es desprèn que els assistents eren sempre les forces vives del poble: els senyors Rístol, Clariana, Gusi, Comas, Parera, Cortès, el senyor rector, etc. El 31 de desembre del 1958 els beneficis líquids resultants del balanç són de 2.693,35 pessetes i s'acorda que passin íntegrament a l'amortització parcial de les pèrdues d'exercicis anteriors. L'any 1959 es donen d'alta quatre nous abonats. En aquesta mateixa sessió es presenta un grup de propietaris de la urbanització Armengol que es queixen de les irregularitats en el subministrament de l'aigua, que s'atribueixen a l'encarregat de distribuir el servei i al responsable d'instal·lar altres accessoris. El Consell acorda entrevistar-se amb l'esmentat senyor per indicar-li que acabi rotundament amb les situacions anòmales. També en aquest any la CAV augmenta un 15% el consum d'aigua, que li proporciona la Mina Pública d'Aigües de Terrassa, SA, i s'acorda no apujar, de moment, els rebuts. Aquest mateix any probablement augmentaria la venda de parcel·les a una nova urbanització, situada als terrenys de l'antic camp de futbol, ja que les actes indiquen que: «Tratan los reunidos de la petición hecha por parte de los propietarios de los terrenos situados en el antiguo campo de fútbol, sobre si habría posibilidad de conducir el agua al pie de sus fincas.»¹⁸ S'acorda que no hi ha cap tipus d'inconvenient i que el gerent, el senyor Joaquim Rístol els comunicarà el pressupost i l'import que hauran de pagar per les obres i els materials que siguin necessaris per a aquesta ampliació de la conducció sol·licitada. Fins a l'any 1960 no es van instal·lar comptadors obligatòriament.

L'any 1960 ja són representades a la Junta General Ordinària 154 accions i també s'acorda per unanimitat la proposta del Consell d'Administració de destinar les utilitats de l'exercici aprovat a l'amortització total de pèrdues dels exercicis anteriors, i de reservar un petit romanent per sumar-lo als beneficis del proper exercici. Els accionistes es queixen de les irregularitats que hi ha per part de propietaris de la urbanització Armengol, consentida pel cobrador de rebuts, que actua pel seu compte. Com a resultat de totes aquestes anomenades «pérdidas en las canalizaciones»¹⁹, es decideix administrar millor el negoci i canviar el gerent de la societat, tot donant-li al nou plenitud de funcions per actuar.

3.3. La municipalització de les aigües

El mes de setembre de l'any 1960, convocats pel president, senyor Parera, es reuneix el Consell d'Administració d'Aigües de Viladecavalls i es dona com a novetat important la següent: «Manifiesta el Sr. Presidente que este consejo ha sido convocado para tratar de las posibilidades de venta al Ayuntamiento de Viladecavalls de las instalaciones, tuberías y demás derechos inherentes de la propiedad de esta Compañía, por haberse interesado el mismo para la explotación de las aguas, municipalizándolas.»²⁰

S'accepta la proposta per unanimitat i s'acorda convocar Junta General extraordinària, però s'han de celebrar diverses reunions, ja que els Accionistes no hi assisteixen, encara que finalment s'arriba a un acord: acceptar la municipalització.

Posteriorment es reuneix el Consell d'Administració i el seu president, el senyor Parera, exposa que s'ha arribat a un acord en les negociacions entre un representant de l'Ajuntament i el president, acompanyat d'altres persones del Consell d'Administració, per a la venda de les canonades, els dipòsits, instal·lacions i d'altres materials propis del subministrament d'aigua, i explica tots els detalls de l'acord. Es troben satisfactòries les negociacions amb l'Ajuntament i s'argumenta de la manera següent: «Éste (es refereix a l'Ajuntament), que cuenta con personal, podrá cuidar del reparto del agua a los consumidores y de las demás gestiones propias de tal suministro con el personal de la Corporación Municipal; y librárá a los elementos componentes del Consejo del trabajo desinteresado y de los sacrificios que la gestión administrativa que la Anónima reporta. Como la finalidad de ésta fue el indicado suministro de agua al pueblo, nadie mejor que el propio pueblo representado por el Ayuntamiento pueda continuar prestando este servicio, gracias al cuál se ha iniciado y se espera continuará el progresivo desarrollo de nuestro pueblo de Viladecavalls.»²¹ Sembla unànime l'ambient perquè l'aigua passi a ser un servei municipal.

També s'acorda que els hereus del senyor Agustí Armengol i Jover, propietaris de les instal·lacions, canonades, claus de pas, connexions, etc. corresponents a la urbanització can Turu, que abasta els camins que porten del poble de Viladecavalls a la finca de can Sanahuja i cap al poble d'Ullastrell, haurien d'amortitzar-ho tot a l'Ajuntament, que es farà responsable dels drets de «cesión o subrogación» i que, a canvi, s'ocuparà de les provisions. Es liquida la Societat i s'anomena una comissió liquidadora per dur a terme els tràmits, amb amplis poders i que representi tant la Junta General com els accionistes. La liquidació al Registre Mercantil de la Província es realitzà el març del 1961. En el balanç d'aquest any, el benefici va ser de 14.364,66 ptes., que no es reparteixen per les despeses que ocasionarà la dissolució de la societat. Es venen totes les instal·lacions: el dipòsit de reserva, les canonades de conducció, els comptadors, les claus de pas, etc., pel preu de 210.000 ptes.

La lectura de les pàgines finals del llibre d'actes ens indica que la venda de les instal·lacions va ser providencial, ja que les males condicions climatològiques i les

pluges torrencials que van caure en les anomenades «riudes de Terrassa» van malbaratar i rebentar les canonades, de manera que el poble es va quedar uns dies sense aigua. Com s'haurien refet les estructures si la propietària no hagués estat la Mina de Terrassa?

Per tant, en resum, veiem com els gestors d'una companyia que neix per satisfer una necessitat de la població es troben que els seus guanys no són els que esperaven. I, al cap de deu anys, en veure que els problemes es feien cada vegada més difícils —a causa del creixement del poble, amb les urbanitzacions, i amb la negativa de molts vilatans a posar un comptador—, decideixen traspasar-se el negoci a l'Ajuntament, i aquest el traspassa a la Mina d'Aigües de Terrassa.

4. La cloració de les aigües

Des de l'any 1948 al 1959, les aigües de Viladecavalls van estar sense control. En passar a la Mina Pública de Terrassa se'n va començar a fer una inspecció. En aquesta tasca va ser pionera la farmacèutica Dra. Maria Comas Font.²³ Ella s'encarregava de vigilar les aigües de Terrassa, Viladecavalls, Matadepera i Ullastrell. Anava un cop a la setmana amb el seu cotxe a cadascun d'aquests municipis. Gràcies als seus estudis, ella sabia que era obligat que l'aigua tingués un percentatge de clor per a evitar infeccions, i va ser la que va aconseguir que la Mina posés clor a les aigües. Recollia una mostra d'aigua d'una aixeta de la font de Viladecavalls que hi ha al davant de l'Ajuntament, i hi aplicava un reactiu que indicava la qualitat de les aigües.

El resultat de la intervenció de l'Ajuntament i de la posada en funcionament del procediment de posar clor a les aigües sembla que va suposar una reducció de les malalties infeccioses. De totes maneres, va ser difícil eradicar les malalties de contagi per les aigües, ja que l'abastament d'aigua era insuficient i també ho eren els sistemes de clavegueram. Les persones que hem consultat ens han indicat que molts vilatans no van voler instal·lar aigua a les seves cases, ja que ho trobaven car, i, si ho feien, tenien la conducció només amb una aixeta a l'entrada. Segons sembla, alguns sectors de la població, que tenien pou a casa seva, es van negar rotundament a l'adopció de l'aigua corrent. El que va ser rector del poble, mossèn Joan Busquets, ens ha indicat la importància que va tenir el període en què ell hi va viure, entre el 1958 i el 1967, en què es va passar d'una societat tancada i rural a una altra de més oberta, amb més contactes cap a les formes de vida de Terrassa. Segons sembla, les condicions de vida van anar millorant a poc a poc i la seva salut també.

Els que trobaven l'aigua cara no s'havien adonat del cost elevat que provocaven els serveis mèdics, de farmàcia, el preu de l'alimentació especial que s'havia de donar als malalts, el preu dels jornals dels dies que s'havien deixat de treballar, etc.

Observem que els metres de clavegueres no són un indicador suficient de l'avenç d'aquest servei. Els controls bacteriològics i la política sanitària que va comportar la municipalització de les aigües varen ser fonamentals.

5. Conclusions

Constatem en primer lloc com la iniciativa privada va tenir un paper molt important en l'arribada de l'aigua a Viladecavalls. La decisió fou presa per un grup de personalitats del poble. L'organització del proveïment de l'aigua fou molt senzilla. El finançament es va basar en mètodes tradicionals: l'establiment d'uns socis i la creació d'una societat anònima.

La tecnologia abans de l'arribada de l'aigua era molt simple, la mateixa que ja feien servir els romans, l'aigua arribava per la pressió natural, en venir de les cotes més altes, i arribava fins a les fonts i al safareig.

El protagonisme de la iniciativa privada no va poder fer front a la construcció d'un gran equipament i obtenir-ne beneficis. Va caldre cedir-ho a l'Ajuntament, i aquest a la Mina Pública d'Aigües de Terrassa, que tenia més recursos financers.

D'aquesta manera, el subministrament d'aigua va millorar i la Mina va treure els beneficis que no obtingué la CAV (Companyia d'Aigües de Viladecavalls).

Quan es va instal·lar l'aigua corrent, qui en tenia? Els accionistes i la gent benestant del poble. La resta, la immensa majoria, havia d'anar a cercar aigua a la font i a rentar al safareig públic; per tant, veiem que, en un principi, l'aigua corrent va ser un factor de diferenciació social dels vilatans.

A Sabadell, Esteve Deu ens demostra que el nombre de litres disponibles per habitant el 1923 no satisfia les més mínimes necessitats humanes de la població. Al 1923 només tenien aigua el 13% dels habitatges de Sabadell; el 1939, el 18 % dels habitatges, i el 1950 el 37 %. De les converses que hem tingut, podríem dir que a Viladecavalls també eren pocs els habitatges que disposaven d'aigua abans del 1947 (la casa de Miquel Margarit no tenia ni pou ni cisterna).

Abans de l'arribada de l'aigua, els pous i cisternes eren un problema d'insalubritat i les fonts en feien el transport incòmode i limitat. Un únic safareig servia per a uns 400-500 habitants. L'arribada de l'aigua va representar una millora de les condicions de vida dels vilatans, tant en higiene com en salut, amb la disminució progressiva de determinades malalties, com ara la tuberculosi i la febre tifoide.

Després d'aquest breu estudi, creiem que s'haurien de preservar el safareig públic i el dipòsit antic de les aigües, com a testimoni d'arqueologia industrial al poble de Viladecavalls.

1. PUY, J.; FERRAN, D.; NOLLA, M. T. *Història de Viladecavalls*. Viladecavalls: Ajuntament de Viladecavalls, 1991.
2. Hi ha un bon treball sobre el tema de CALDÉS, M. i d'altres. «Estudio de la evolució de la població de Viladecavalls». Universitat Autònoma de Barcelona (treball inèdit).
3. Un estudi interessant sobre la fàbrica el trobem a MERCADO, M.; ZAPATA, E. «Onze treballs d'arqueologia industrial». IB Ègara, curs 1988-89. Premi CIRIT per a fomentar l'Esperit Científic del Jovent, 1989. Tutors: Mercè Borràs i Josep Ignasi López (treballs inèdits).

4. Als llibres d'actes de l'Ajuntament es fa referència al fet que no es poden fer obres tant per manca de paletes com per manca d'aigua per dur-les a terme.
5. L'any 1987 encara es trobaven en barracons.
6. El professor Ramon Garrabou, de la Universitat Autònoma de Barcelona, està fent uns estudis sobre la dieta alimentària.
7. A la bibliografia assenyalem un treball molt valuós sobre el tema, del professor Salort i Vives.
8. Algunes vacunacions contra la ràbia consten al llibre d'actes de l'Ajuntament.
9. Un dels fets que ens ha impactat més ha estat la lectura dels pressupostos municipals de l'any 1945 i 1947, que ens indica les poques despeses que destinava el consistori a les obres públiques, a la sanitat i a la beneficència.
10. Al llibre d'actes de l'Ajuntament de l'any 1945, les autoritats es queixen moltes vegades que no poden fer obres d'ampliació dels locals, tant per falta de paletes com per falta d'aigua.
11. Llibre d'actes de la Companyia d'Aigües de Viladecavalls. Sessió del 6 de desembre del 1946, pàg. 3.
12. Llibre d'actes de la Companyia d'Aigües de Viladecavalls. Sessió del 6 de juliol del 1947, pàg. 6.
13. Llibre d'actes de l'Ajuntament, 20 d'agost del 1947.
14. Llibre d'actes de la Companyia d'Aigües de Viladecavalls. Sessió del 12 d'abril del 1949.
15. Al llibre d'actes de l'Ajuntament de l'any 1947 consta que s'aprova la urbanització de can Turu, primera del poble. S'hi fa un plantejament urbanístic, en què es demana que els carrers tinguin un mínim de 10 metres, que hi hagi servei d'aigua, i que es tanqui una bassa que hi havia al final del poble. Sembla que no tot el consistori va estar d'acord amb aquesta urbanització, ja que tan sols va ser aprovada per dues terceres parts dels consellers.
16. Llibre d'actes de la Companyia d'Aigües de Viladecavalls. Sessió del 26 d'abril del 1953.
17. Maria Llonch era la infermera del poble i mai no podia assistir a les reunions, ja que, segons ens han indicat, constantment atenia les famílies del poble en les seves malalties, proporcionant cures als malalts. Era coneguda popularment com «la senyora Maria de les injeccions».
18. Llibre d'actes de la Companyia d'Aigües de Viladecavalls. Sessió del 13 de novembre del 1959.
19. Llibre d'actes de la Companyia d'Aigües de Viladecavalls. Sessió del 12 d'abril del 1960.
20. Llibre d'actes de la Companyia d'Aigües de Viladecavalls. Sessió del 6 de setembre del 1960.
21. Llibre d'actes de la Companyia d'Aigües de Viladecavalls. Sessió del 23 d'octubre del 1960.
22. Maria Comas i Font va aprovar els exercicis d'inspectora farmacèutica a Madrid el 1951. Va estudiar la carrera de farmàcia a Barcelona i va realitzar els estudis de doctorat amb Moreno Martín, deixeble de Marañón. Actualment té una farmàcia al carrer de Sant Antoni de Terrassa. També s'ocupava d'inspeccionar l'aigua que feien servir els forns de pa. A la seva farmàcia encara es conserva el laboratori on ella realitzava les primeres anàlisis de la Mina Pública d'Aigües de Terrassa. Vam tenir una conversa amb ella el febrer del 2003.

6. BIBLIOGRAFIA

- ALCAIDE GONZÁLEZ, R. «Las publicaciones sobre higienismo en España durante el período 1736-1939. Un estudio bibliométrico»: *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, 37, Universitat de Barcelona, 1999.
- BALAGUER, E.; BALLESTER, R. «La enfermedad y su prevención». Dins: LAÍN ENTRALGO, P. *Historia Universal de la Medicina*, vol. VI. Barcelona: Salvat, 1981.
- CALDÉS, M. i d'altres. «Estudio de la evolución de la población de Viladecavalls». Universitat Autònoma de Barcelona (treball inèdit).
- CUSSÓ, X.; NICOLAU, R. «La mortalidad antes de entrar en la vida activa en España. Comparaciones regionales e internacionales, 1860-1960»: *Revista de Historia Económica*, 3, 2000.

- DEU, E.; ARGEMÍ, M. *900 anys d'història de l'aigua a Sabadell*. Sabadell: CASSA, 1999.
- FONTANA, J. «Nivel de vida, calidad de vida: un intento de estado de la cuestión y algunas reflexiones». Dins: *XV Simposi d'Anàlisi Econòmica, Actes del Simposi*, tom I, 1990.
- LIVI-BACCI, M. «Ensayo sobre la historia demográfica europea». Dins: *Población y alimentación en Europa*. Barcelona: Ariel, 1988.
- MERCADO, M.; ZAPATA, E. «Onze treballs d'arqueologia industrial». IB Ègara, curs 1988-89. Premi CIRIT per a fomentar l'Esperit Científic del Jovent, 1989. Tutors: Mercè Borràs i Josep Ignasi López (treballs inèdits).
- Mina Pública d'aigües de Terrassa. Una empresa al servei de la comunitat*. Barcelona: Lunweg, 2002.
- NADAL I OLLER, J. *La población española. Siglos XVI al XX*. Barcelona: Ariel, 1966.
- NICOLAU, R. «Bacteriología y estadística en el proyecto de saneamiento de García Faria». Dins: *La industrialització i el desenvolupament econòmic d'Espanya. Homenatge a Jordi Nadal*. Barcelona, 1999.
- PUY, J.; FERRAN, D.; NOLLA, M. T. *Història de Viladecavalls*. Viladecavalls: Ajuntament de Viladecavalls, 1991.
- SALORT I VIVES, S. «El impacto de las inversiones públicas municipales en bienes preferentes: la salud pública y la mortalidad en la ciudad de Alicante, 1859-1923». Dins: *Actes del Congrés d'Història Econòmica*. Cerdanyola: Universitat Autònoma de Barcelona, 2002.

Arxius consultats

Mina Pública d'Aigües de Terrassa
Ajuntament de Viladecavalls
Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
Arxiu família Parera

Persones entrevistades

Joan Busquets i Massana
Maria Comas i Font
Miquel Margarit i Roca
Antoni Parera i Margarit

Agraïments

Marià Galí
Teresa Llordés
Joan Soler
Antoni Trenchs
Josep M. Benaül